

זבחים ל ADDENDUM

משה שווערד

א. חידושי בתרא

(תעה) ל. תוס' ד"ה אר"י וז"ל ותוך כדי דיבור קטן, מודה ר' יוסי דמועיל דיבורו כו' ע"כ. צ"ע למי מודה, הא לר"מ תפוס לשון ראשון דעולה לבד ולר"י הוי עולה ושלמים. ולכאורה צ"ל שרק תוך כדי דיבור קטן סובר ר' יוסי דמועיל דיבורו כדפי' תוס' להלן, וצ"ע.

ב. תוספות מסכת זבחים דף ל עמוד א ד"ה דבריו קיימים

דבריו קיימים - וא"ת והא אמרינן בפ"ב דקדושין (דף נ:): ובעירובין פרק מי שהוציא אוהו (דף נ.) ובפ' נערה המאורסה (נדרים סט:): כל שאינו בזה אחר זה בבת אחת אינו [1] וי"ל דכיון דמשכחת בזה אחר זה כגון דאמר חציה לדמי עולה וחציה לדמי שלמים ואפילו בקדושת הגוף משכחת לה כגון בבהמה של שני שותפין [2] ועוד דכל שאינו בזה אחר זה בבת אחת אינו מיירי בדבר שאי אתה יכול לקיים את שניהם שסותרים זה את זה כגון מקדש אשה ובתה דהי מינייהו מפקת וכן קיים ליכי ומופר ליכי דנדרים וכן ארבע אמות דעירובין (דף מט:): אבל הכא מקיימי תרומיהו וכן בפרק השולח בגיטין (דף מב.). הכותב כל נכסיו לשני עבדיו קנו ומשחררין זה את זה ולא אמרינן כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו משום דהתם בזה אחר זה א"א לקיים את שניהם דבזה אחר זה קמא קני נפשיה וקני חבריה ובתרא לא קני כלל אבל בבת אחת אפשר לקיים את שניהם ואמרי' קנו ומשחררין זה את זה ...

ג. שערים מצויינים בהלכה

איבעיא להו הרי זו תמורת עולה ושלמים מהו. פרש"י מי אמרינן הא דאמר ר"מ תפוס לשון ראשון, משום דאמר תמורת תמורת תרי זימני והו"ל כנמלך וכו'. והקשה בטהרת הקודש, דבמס' תמורה (כו.) אמר הטעם דהוה כאומר בפירוש ואח"כ תחול זו, וזה תלוי אי אמרינן דמודה ר"מ דתוך כדי דיבור כדיבור דמי, א"כ אי אפשר לפרש דהו"ל כנמלך, דא"כ ליהוי תמורת שלמים, דהא יכול לחזור בו, אלא ע"כ טעמיה דר"מ דס"ל דלא תלינן בחזרה, אלא לכך אמר ב' פעמים תמורה משום דכוונתו היה לומר שאח"כ תחול תמורת שלמים, ולפרש"י הכא נ"ל דס"ל תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי. ועי' בשטמ"ק (השטות).

עוד כתב רש"י או דלמא תפוס לשון ראשון, ופשטה קדושת עולה בכולה. וכן ברש"י בסמוך לחצות מהו, את"ל בתמורת עולה ושלמים פשטה קדושת עולה בכולה וכו'. ומבואר דאפי' בתמורה שייך פשטה קדושה בכולה. וכ"כ התוס' במס' תמורה (כו.) ד"ה החומר) דר"מ סובר דאפי' בתמורה שייך פשטה קדושה בכולה. ועי"ש עוד תירוצ' דבאמר חציה גם ר' יהודה מודה, משא"כ באבר שהנשמה תלויה בו, וזה משום דתפוס לשון ראשון, וע"כ על חציה הראשונה חל, וממילא נתפשט על כולה. ועי' בנתיב"ק.

ד. שערים מצויינים בהלכה

ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. כן פסק הרמב"ם (פסח"מ פ"א הי"ח) וביאר הכס"מ שפסק כר' יוחנן במס' חולין (כ"ט:). ובפי' מהר"י קורקוס כתב, שהגם שהתוס' פסקו כריש לקיש משום דבגמ' משמע דרבא סובר כן, מ"מ להרמב"ם אין הדבר מוכרח שיסבור רבא כן, [וכש"כ דרבא גופיה ס"ל (יבמות לו.) דבכל דוכתא הלכה כר"י לגבי ר"ל כו', וכבר נדחקו התוס' בתי' זה, וכתבו דשאני הכא דר"ל אמר כן משמיה דלוי, ועי"ש בהגה' הגרע"א]. ובקרבן אורה כאן העיר דברמב"ם וכס"מ (טומ"א פ"י ה"ג) מבואר דמספקא לן אם יש לשחיטה מתחילה ועד סוף, ועי"ש בחי' הגרע"א [הובא ברמב"ם מהד' פרנקל] ובאור שמח (פסח"מ שם) ובזבחי אפרים כאן מש"כ ליישב. [ועי' בפמ"ג פתיחה כוללת להל' שבת ד"ה ידוע, וציינו לזה הגרע"א פסח"מ שם, ומנ"ח מ' קפ"ו]. וע"ע מה

הפוסקים איך קי"ל לדינא. וכתב במנ"ח (מ' קמ"ד-ג) נראה פשוט דצריך שיחשב בכל השחיטה, דאי מחשב בתחילה או בסוף אינו פיגול, דאין מפגלין בחצי מתיר, והו"ל כהזאות הפנימיות, דאם חישב באחת מהזאות אינו פיגול, בין בראשונה בין באחרונה, [ועי' בחזו"א סי' ז סוף סק"ט, וע"ע בתוס' כאן ד"ה סימן, ולעיל כ"ט: ד"ה מחלוקת, ובקרא שם], ואי אמרינן אינה לשחיטה אלא לבסוף, המחשבה צריך להיות בסוף השחיטה, ומקודם לכן אינה מועילה המחשבה כלל. עוד כתב (מ' קפ"ו אות ה) שאם אחד התחיל בשחיטת הסימנים בחוץ והשני גמר, דאם אין לשחיטה אלא לבסוף הראשון פטור והשני חייב, [נאמנם האבנ"ז או"ח סי' רמ"ז ס"ל שגם השני פטור], ואם ישנה לשחיטה מתחילה

ועד סוף בודאי שניהם חייבים. [אך במק"ד (סי' כז סק"ח) השיג ע"ז, והא כיון ששחט הראשון מקצת סימנים בחוץ וכבר נפסל הקרבן, איך תחייב השני, והלא אינו ראוי לפתח אהל מועד וכו' עי"ש. ועי' בקרא לקמן (קח. ד"ה משנה) שהביא מתוספתא (פי"ב ה"א) דמשמע דאפי' למ"ד ישנה מתחילה כו' אם גמר השני פטור].

עי' בפרש"י במס' ב"ק (עב.) הנפק"מ ביניהם, אי ישנה לשחיטה מתחילה עד סוף, לענין המחשב בקדשים כו' או מחשב שלא לשמן כו'. ועי' בדברינו שם (ד"ה ש"מ השני) בשם הכלי חמדה והאג"מ בתשובה. ועי' מש"כ במס' חולין (ס"ט. ד"ה אמר) בשם האבנ"ז. ועי' במאירי (ב"ק שם) והובא בשטמ"ק שם, שמבואר מדבריו דלענין פסול מחשבה דקדשים כו"ע מודים דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, וזה דלא כפרש"י שם. וכן צ"ע בדבריו מסוגיא דהכא, ובזבחי אפרים כתב דע"כ כוונת המאירי

ה. שערים מצויינים בהלכה

פליגי בפסיעות. פרש"י ובמחשבת הולכה, דאמר בפסיעה ראשונה חוץ לזמנו, ובפסיעה שניה אמר חוץ למקומו וכו'. ועי' היטב בתוס' (ד"ה סימן) דהא דפסיעות כל פסיעה מיחשב עבודת הולכה, [וזה כמו שפרש"י], ומבואר דפסיעה אחת מיקרי עבודת הולכה, וכתב בנתה"ק דבהולכה רבתי כשהולך הדם למזבח ויש שם פסיעות הרבה, א"כ פסיעה אחת אינו אפי' חצי מתיר, ועכצ"ל דלאו דוקא חצי מתיר אלא אפי' חלק אחד ממאה מחלקי המתיר ג"כ מתיר מקרי, ולפ"ז צ"ע מש"כ התוס' דוקא סימן אחד דהוי דבר מסוים, אבל אם אמר משהו ראשון חוץ לזמנו ומשהו שני חוץ למקומו לא הוה פיגול, דמאי שנא מפסיעה אחת דנכנס האי פסיעה בכלל חלק המתיר, אף אם יש מאה פסיעות מעזרה עד המזבח, וא"כ האי משהו שחיטה מהסימן נכנס בכלל חלק הסימן, ומאי

נפק"מ בין הסימנים המתירין ובין הפסיעות הניתרות במעשה הולכה, וצ"ע. ועי' במג"ח (מצוה קמ"ג) דפסיעה אחת לא חשיב חצי מתיר, כיון שאין שיעור להולכה, אמנם בקר"א לקמן (ק"י) ס"ל דהוה חצי מתיר, ועי' במנחא"ב. כתב במקדש דוד (ס"י לג סק"א) זה דאמרינן דמפגלין בפסיעות, לר"י דס"ל הולכה בקמיצה, זה דמפגלין בפסיעות הוא אליבא דכו"ע, אפילו אי אין מפגלין בחצי מתיר, דכמו דמפגלין בהולכת הקומץ, אע"ג דאיכא הולכה דלבונה, ה"נ מפגלין בפסיעות דליכא דין חצי מתיר בהולכה, ולר"ל זה דמפגלין בפסיעות, הוא רק למ"ד מפגלין בחצי מתיר.

ו. איזהו מקומן מסכת זבחים דף ל עמוד ב

אמר ליה הוא אמר לא פליגי ואנא אמינא פליגי - לפי"ז האומר תמורת עולה ושלמים תליא בפלוגתא זו האם מודה ר"מ כה"ג, וא"כ בעיא דהגמ' לעיל ע"א האם מודה ר"מ בתמורת עולה ושלמים היינו דמספקין בסברת ר"מ כפלוגתא דהכא - עי' שטמ"ק לעיל ושטמ"ק כאן ד"ה ור' יוסי.

ז. שערים מצויינים בהלכה

דף ל: ולא פליגי במאי דלא פליגי. פרש"י לא פליגי בתפוס לשון ראשון, אלא בדעתיה דגברא בהוכחת דיבורו על מחשבתו, אבל תרומיהו אית להו דבתר כוונתו אזלינן. ויש לדקדק, למה לא שואלין אותו מה היה כוונתו, ועי' בתוס' במס' שבועות (כ. ד"ה לישנא) שהקשו כן על הגמ' שם, ותירצו שבדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו, א"נ כגון ששכח מה היה בדעתו. אמנם דעת התוס' בסוגיין לעיל (ל. ד"ה אמר) דאפי' אומר שנתכוון מתחילה לשניהם לא אמר כלום.

ח. שערים מצויינים בהלכה

ש"מ מיהדר קא הדר ביה. פרש"י ולחזור אי אפשר. והקשה בשטמ"ק הא הדר ביה תוך כדי דיבור, [וקי"ל תוכ"ד כדיבור דמי], ותירץ דהכא משום שאינו מוציא דבריו לבטלה, ולא משום שאינו יכול לחזור מדבריו, שהרי הוא תוכ"ד, אלא כלומר שהוא כנמלך, והוי כמו דאמר תחול זו ואח"כ תחול זו. אמנם צ"ע דלשון רש"י דא"ל לחזור לכאורה לא משמע כדבריו, ואולי י"ל דהא דלא אמרינן כאן תוכ"ד כדיבור דמי, משום שאינו רוצה לחזור ממה שאמר תמורת עולה, אלא רוצה להוסיף תמורת שלמים ג"כ, ואינו חוזר מדיבורו הראשון. וראיתי בהגהות מרדכי למס' ב"ב בסופו (הגה' שניות אחר פ"ה ד"ה מאי קמ"ל) דהא דתוך כדי דיבור כדיבור דמי, היינו כשאומר חוזרני בי, [ועי"ש ברשב"ם קט: ד"ה והלכתא, ועי' בב"ח חו"מ סי' רעט-ה], אבל היכא שאומר שני דברים ביחד י"ל שיתקיימו שניהם. ובמשל"מ (מע"ה ק פט"ו ה"א) כתב הטעם דלא מהני כאן לחזור אף תוכ"ד, דבהקדש לא מהני חזרה, [ועי"ש ברמב"ם], ואפילו

חזר בו תיכף ומיד, [משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט – עי' תוס' מנחות פא: ד"ה תורה]. אמנם מדברי השטמ"ק מוכח שגם בהקדש מהני חזרה תוכ"ד, וכ"מ מתוס' לעיל (ל. ד"ה אמר) דעכ"פ בתוכ"ד קטן מודה ר"י דמהני. ועי' בש"ך (חו"מ סי' רנה סק"ה) שדחה סברת הפוסקים דליכא חזרה בהקדש מסוגיא דב"ק (עג:), עי"ש באריכות. והמשל"מ כתב ליישב עפ"ד הגמ' כאן, ועי"ש דמבואר מכאן דבין לר"מ ובין לר' יוסי כולוהו ס"ל דלא מהני חזרה בהקדש, ולא פליגי אלא בכוונת דבריו, אי הוי חזרה או לא, ומסיק דזה הדבר פשוט אצלי אין דרך לנטות ימין ושמאל. [וכ"כ ליישב שיטת הרמב"ם בשו"ת אמונת שמואל (סי' נג), ובמחנ"א (צדקה, סי' ח). ועי' ביד דוד (ל). מש"כ לדחות הראיה מכאן]. וכבר דנו הרבה אחרונים ע"ד הש"ך, עי' בפנ"י (ב"ק שם) ובקצות (שם סק"ב) ובטה"ק בסוגיין (ל. תוד"ה אמר) ובשד"ח (מער' ת כלל ח), וע"ע המצויין ברמב"ם מהד' פרנקל.

ובמחנה אפרים (זכיה מהפקר סי' יא) כתב הטעם דאין חזרה בהקדש אפילו תוכ"ד דלא הוי הקנאה אלא סילוק. [ועי' בקרית ספר (מע"ה ק שם) שכתב הטעם דליכא חזרה בהקדש, משום דסגי בגמר בלבו ולא הוציא בשפתיו. ועי' בדבר אברהם סי' י אות ה].

ובגמ' ב"ק שם פריך, אם לר' יוסי בנמלך אי אפשר לחזור בו, א"כ ש"מ דלא אמרינן תוכ"ד כדיבור דמי, ומשני דמיירי שנמלך אחר יותר מכדי דיבור קטן, [ועי"ש דתרי תוכ"ד הוו כו'], ועי' בתוס' לעיל (ל. ד"ה אמר) ובשטמ"ק (תמורה כו.). וראיתי בשו"ת אחיעזר (יו"ד סי' כה-ב) דמנלן להגמ' שנמלך לר' יוסי כוונתו לחזור ולבטל מה שאמר תמורת עולה, דלמא נמלך היינו שרוצה להוסיף שלמים ג"כ, ולכן לא מהני תוכ"ד, ועי"ש אריכות בזה, [ומש"כ ע"ד הש"ך וקצות הנ"ל].

כזית וכזית תנן. מכאן הוכיח בשו"ת חת"ס (או"ח סי' מט) שאיסור אכילת קדשים פסולים, פיגול נותר וטמא, שיעורו הוא בכזית נוכן הביא מעור מקומות, כגון מגמ' ברכות מט: מה איסורו בכזית אף חזרתו בכזית, וא"כ ממילא מוכח שגם מ"ע של אכילת הכשרים הוא בכזית, וכדמוכח מגמ' לקמן (צז:) וכו' נוע' בדברינו שם ד"ה אמאי. והנה בחת"ס שם מבואר לענין לחם הפנים שאף אם ע"י כולם ביחד נאכל כזית לא מקיים מצוה, ורק ע"י שכה"ג נטל חלק בראש ואיהו אכל כזית, וזה דלא כמש"כ החת"ס בעצמו במק"א (שם סי' קמ) שאין המ"ע שיאכל בעצמו כזית, וסגי שיהי' הלחה"פ או החטאת נאכלים אף ע"י שמצטרפים יחד לאכלו ע"י.ש. [וכ"ה בחי' חת"ס נדרים יח. ד"ה ובאמת]. וכבר העיר מזה המהר"ם שיק בספרו לתרי"ג מצות (מ' קב), ועי"ש בעיקר ענין זה באריכות. ועי' גם בתשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' רסה), וע"ע בלקוטי הערות לחת"ס הנ"ל. ועי' מה שכתבנו עוד לעיל (כח. סוד"ה כדרך) ולקמן (לא. ד"ה חישב לאכול) אם באכילת קדשים בעי' שיאכל כל הקרבן, ולא סגי בכזית לחוד, או דסגי בכזית, ושאר חלק הקרבן הוא רק שלא יבא לנותר, או שאפי' בפחות מכזית מקיים מ"ע, עי"ש מחלוקת האחרונים בזה. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ג סי' קיט

סק"ז) שדנו הפוסקים אם יש קצת מצוה במ"ע היכי שאוכל פחות מכשיעור, ונפק"מ כשיש לו רק פחות מכזית מצוה, עי"ש מכמה אחרונים בזה, וכבר כתבנו מזה במס' קידושין (לה. ד"ה אקרו) עי"ש. והנה בשו"ת חיים שאל (ח"א סוס"י ד) דן ג"כ בזה, וכתב שיש לחלק דבאכילת קדשים לא מוטל על כל כהן בפרטיות, וכשהמצוה מתקיימת בכהנים אחרים סגי, והכהן שמושך ידו ביטל המצוה, משא"כ במצוה דמוטל על כל ישראל בפרטיות כו', ואם אי אפשר בכזית גם בפחות מכזית יש מצוה שיאכלנו וכו'. [אמנם עי' בדברינו לקמן (צט. ד"ה ראוי) שנחלקו האחרונים אי סגי בכהנים אחרים, או יש חיוב דוקא על הכהן המקריב לאכול מהקרבן, ושהחת"ס בסי' מט פשיט"ל שיעקר המצוה על הכהן המקריב, רק דסגי בכזית, ואכן יש שהוכיחו כן מתוס' ביבמות (מ. ד"ה רצה, בתי' הב') דהחיוב על המקריב, אך יש אחרונים המחלקים שזה רק במנחה ולא בשאר קרבנות, ויש הסוברים דלהרמב"ם ליכא חיוב עליו, עי"ש עוד בזה. והנה בתשו' כת"ס (או"ח סי' צו) פשיט"ל דבאכילת קדשים לאו מצוה המונחת אקרקפתא דכל כהן, אלא שהמצוה שיהיו הקדשים נאכלים בין הכהנים כו', משא"כ אכילת מצוה שהיא מצוה אקרקפתא דכל גברא שיאכל כזית, ועפ"ז מחלק דבאכילת קדשים כשאוכל כהן הנאת גרונו ומקיא לא קיים המצוה, משא"כ במצוה שיוצא בהנאת גרונו, ועי"ש עוד בזה. (ולא הביא מדברי אביו), ובסוד' פלפל בדין ח"ש במצוה וכיו"ב, (וכנראה שלא ראה ד' החיים שאל). ועי' בתשו' ערוגה"ב (או"ח סי' קסא-ב) שהזכיר דברי רבו הכת"ס, ועי"ש מש"כ בזה, אך הביא מד' החת"ס הנ"ל דבעי' שיהיה נאכל עכ"פ כזית, ושכך מסתבר, שהרי היו מברכין לאכול הזבח עי"ש. ולא זכר שר מד' החת"ס בסי' קמ שדעתו דסגי שיהיה נאכל בין כולם כנ"ל, וזהו כמש"כ בכת"ס]. וע"ע בשד"ח (אס"ד מער' אכילה סי' ד, ומער' חומ"צ סי' יד-ד) באריכות. ובעיקר דברי החת"ס ע"ע מה שכתבנו במס' פסחים (ג: ד"ה הגיענו) ובמס' נדרים (ד: ד"ה ההיא) ובמס' ב"ק (קי. ד"ה ועבודתה) ובמס' חולין (קלג. ד"ה הצנועין).